

A *P. Pinea* L. = mandolás fenyő.

A *P. Pinaster* Sol. = olasz fenyő.

A *P. Strobus* L. = síma fenyő (Weymouthskiefer).

II. az *Abies* vagy *Picea excelsa* Lam. = keresztel szemerke vagy jenyefenyő (Schwarztanne, Rothtanne).

Az *Abies Picea* (L.) vagyis *Abies pectinata* DC. = gyántás vagy fehér csikú szemerke.

III. A *Larix europaea* DC. = nyárizöld rozmaringfenyő, a *Cedrus* genusfajai közt európai czedrusfenyő.

Tudom, hogy a csinos fenyvek nomenklaturáját ezzel a cikkel ki nem merítettem és tökéletesen be nem fejeztem, de azt hiszem nem érdektelen a figyelmet oda fordítani, a hol nyelvünkben oly csinos szavak lappanganak.

BORBÁS VINCE.

A BALATONI RIANÁS.

Mi az a rianás?

»Mikor a beállott Balaton jegére legelőször rásüt a nap, először valami csodálatos zengés támad a jégben: mintha ezer meg ezernyi érczhúrok pattognának le egy tündéri hárfáról; emlékeztet az a Memnon-szobrok zengő sziklájára, csakhogy ez nem hagyja abba. A titkos zing-zöngés egyre hangosabb lesz, a tündérek ott a víz alatt már tele marokkal ragadnak hárfáik húrjaiba, éles pattanások kezdenek hangzani, mik folyvást emelkedő erővel a lövések hangjáig fokozódnak; és minden pattanásnál, minden durranásnál egy-egy csillámló repedés támad az eddig üvegmodra átlátszó jég tömegében; minden irányban összevissza pattog az óriási jégtábla, míg utóbb olyanná válik, mintha apró koczkák, ötszegek, s minden alakú prizmák milliárdjaiból volna egy óriási mozaikká összetömörítve, melynek felszíne tükör.«

»Ez okozza ama hangokat.«

»A ki azokat először hallja, a szive bizony hevesen kezd dobogni.«

»Az egész jéglap szól, beszél, zeng lábai alatt. Mennydörgést és czipetapengést hall összekeverve. Egy-egy pattanás az ágyúdőrejhez hasonlít s mérföldekre hangzik.«

»S a halászok nyugodtan látnak hálójuk szétbontásához a mennydörgő jég hátán; s a távolban szénás szekereket látni, a mint a jégen csendesesen végig

haladnak négy ökörrrel. Itt már ember és állat megbarátkozott a jég haragos perlekedésével«

»Most egyszerre egy olyan rettentő dördülés hangzik, mintha száz ágyút sütöttek volna el egyszerre, vagy mintha földalatti tűzagnát vetettek volna fel. Az egész jégtábla megrendül és összerázkódik. S a dördülés munkája iszonyú; a füredi parttól rézsút egész Tihanyig, háromezer lépésnyi hosszúságban végig repedt a jégtábla, s a kétfelét nyílt tömeg között egy ölnyi széles tátongó nyílás maradt.«

»A rianás! A rianás! kiáltottak a halászok«

Ha meg sem is mondanám, olvasóink kitalálnák, hogy e gyönyörű leírás Jókai tollából való.*

A költő után hallgassuk meg a legprózaibb író szavát, a szótáríróét.

Szótáraink közül Sándor István Toldalék-Szókönyve emlékezik meg legelőször e szóról. *Rivanyás*, ruptura glaciei. Kresznericsnél *rivanás*,** ruptura glaciei sonus. A Tájszótár *riadás*-nak írja s így magyarázza: »A Balaton jegének oly zajos robajjal, mintha ágyúkat sütögetnének el, hosszában 1, 2, 3 lépésnyi szélességű megrepedése. Ha kemény idő jár, ez újra befagy s bátran lehet rajta keresztül járni szánal s

* Arany ember. V. 70—72.

** A keszthelyi nép ajkán *rihánás*.

szekérrel; de ha gyenge az idő, higan marad.«

E leírások és értelmezések, bármily határozottak is különben, még sem méritik ki a *rianás* szó egész jelentését. Mert a balatonmellékiek a jégnek nemcsak ezt a tátongó megnyílását, hanem hosszant elterjedő egymásra torlódását, türemlését is rianásnak nevezik.

A rianás szóval nevezett természeti jelenség ez utóbbi nyilvánulását Hencz Antal úr, a keszthelyi Fürdő-sziget építője kértemre a múlt télen tüzetesen megfigyelte s róla érdekes és tanulságos feljegyzéseket küldött be hozzám.

»1887. januárius 17-ikén, 18-ikán ködös borongós idő volt; a jég 19 cm.-nyire vastagodott, de meg nem mozdult. Januárius 19-ikén szép napos idő volt; egészen felmelegedett. Déli 11 óra tájban egy hatalmas dörrenet volt hallható s az addig síma jégtablán, a parttól 100—200 m. távolban s a parttal egyhosszant, a jég összetüremlett; nem hasadt tátongó réssé, hanem forma szerint egymás hátára mászott, úgy hogy a rátüremlődés egyszerre 60 cm.-t tett. A rianás kikéreste magának a legkedvezőbb útát s a Fürdő-sziget közép-pontján húzódott végig.«

»A rákövetkező éjjel nagy hideg lett; a rianásnál 5 cm. vastag új jég képződött, vagyis az a víz, mely előtte való nap az összetüremlés közben, a jég felé került, 5 cm. vastagon befagyott.«

»Januárius 20-ikán újra szép napos idő lévén, déli 11¹/₂ órakor tompa morajjal megint egymásra türemlett a jég, a tegnapi nyomot követve. De most a rátüremlődés csak 30 cm.-t tett, úgy hogy az előbbi 60-ból 90 cm. lett.«

»Másnap ködös idő volt s a jég nem mozdult. De 22-ikén ismét felmelegedett s déli 12 órakor újra 30 cm.-t terpeszkedett a felső jégtabla. 23-ikán olvadni kezdett s a jég többé nem mozdult.«

Mindezeket egybevetve, látjuk, hogy a rianásnak kétféle fajtája van:

1. a réssé hasadó rianás;
2. az összetüremelő rianás.

A jelenség mind a két esetben hatalmas dörrenettel s a jégtükör kettérepedésével kezdődik; csakhogy a megrepedt jég két széle az első esetben tátongó réssé nyílik szét, a másodikban pedig harántosan egymás fölé torlódik.

Mi e jelenség magyarázata? Miért reped el a jégtabla s miért keletkezik egyszer tátongó rés, másszor pedig egymásra torlódás?

Mikor a Balaton beáll s a jég szélei a parton a kövekhez, a fövényhez s iszaphoz erősen hozzáfagnak, a síma tükör Kenessétől Tihanyig és Siófoktól Füredig egy összefüggő szilárd testté válik: De a jég is, mint a legtöbb szilárd test, a hidegben összehúzódik, kisebb térfogatra zsugorodik; melegben pedig kiterjeszkedik s nagyobb helyet foglal el. A parthoz erősen hozzáfagyott szélek azonban a jégtükörnek sem összébbzsugorodását, sem kiterjeszkedését nem engedik. A mint tehát a hőmérséklet jelentékenyebben változik, akár száll, akár emelkedik, a keményen körülramázott jégtükörben irtózatos feszültség támad, a mely hideg időben a táblát szétrepszteni, napos időben pedig megvetemíteni akarja. Nincs az a hatalom, mely annyi milliárd feszengő molekula vállvetett erejének ellenállhatna. Ha a partok nem engednek, bent a tömegben áll be a törés vagy szakadás a szerint, a mint az idő melegebbre vagy hidegebbre fordul. Az első esetben — emelkedő hőmérséklet mellett — a jégtabla ketté törik s a szélek kiterjeszkedésük-nél fogva egymásra türemlődnek, a második esetben — alászálló hőmérséklet mellett — a jégtabla elreped s a szélek az összehúzódásnál fogva tátongó réssé nyílnak szét.

SZILY KÁLMÁN.

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.